ІТАЛІЙСЬКІ ГІДИ

Користаючись із нагоди, я хочу сказати декілька слів про Мікеланджело Буонарроті, могутній геній якого я обожнюю. Ця людина була велика у поезії, в малярстві, у скульптурі, в архітектурі – велика в усьому, до чого б вона не бралася. Але щоб мати Мікеланджело на сніданок, на полуденок, на обід, на підвечірок, на вечерю, та ще й у проміжки між цим,– це вже занадто. Я волію деяку різноманітність. У Генуї усе спорудив він; у Мілані – він або його учні; він спорудив озеро Комо; у Падуї, Вероні, Венеції, Болоньї від гідів ми тільки й чули, що про Мікеланджело. У Флоренції майже все намалював і спорудив він, а як чого він не спорудив, то сідав на улюбленому камені й милувався тією спорудою, і гіди показували нам той камінь. У Пізі він спорудив геть-чисто все, окрім звісної старої вежі, та й ту б йому приписано, якби не була та вежа так страшенно перехняблена. Він спорудив стовпи Леггорна і митницю в Чівіта-Веккії. Але в Римі – в Римі з цим Мікеланджело чистий жах. Він спорудив собор святого Петра, папську резиденцію і Пантеон, спланував уніформу для ватіканських вояків, створив Тібр, увесь Ватікан, Колізей, Капітолій, Тарпейську скелю, палац Барберіні, церкву Сан-Джованні, Кампанью, Апіїв шлях, сім пагорбів, лазні Каракали, Клавдіїв акведук, підземні стічні труби одне слово, вічний нудьгар створив Вічне Місто, і, якщо всі люди й книжки не брешуть, ще й намалював геть усе, що є в Римі! Один з нашого гурту, Ден, зауважив якось гідові:

– Досить, досить, досить! Більше ні слова! Кажіть уже відразу, що господь бог створив усю Італію за планом Мікеланджело!

Зроду я не почував себе таким неймовірно вдячним таким утішеним, таким заспокоєним, зроду мене не проймала така блаженна умиротвореність, як учора, коли мені стало відомо, що Мікеланджело вже помер.

Та хоч би там як, а свого гіда з неодмінним Мікеланджело на устах ми таки трохи провчили. Він проводив нас повз цілі милі картин і скульптур у величезних галереях Ватікану, повз милі картин і скульптур у двадцятьох інших палацах, показав нам величну картину в Сікстинській капелі, показав фрески, стільки їх, що вистачило б усе небо ними заслати, і майже все це було роботи Мікеланджело. Отож нашого гіда ми обіграли в такий спосіб, в який не раз долали й багатьох інших гідів – затопивши його недоумкуватими й безглуздими запитаннями. Ці створіння жодного разу нічого не запідозрили – вони про сарказм і уявлення не мають.

Він показує нам статую і каже:

– Statoo brunzo. (Бронзова статуя).

Ми байдуже дивимось на неї, і наш доктор запитує:

– Роботи Мікеланджело?

– Ні. Невідомого скульптора.

Далі гід показує нам старожитній Римський Форум. Доктор запитує:

– Роботи Мікеланджело?

Здивований гідів погляд.

– Ні! Його створено за тисячу років до того, як Мікеланджело народився.

Далі єгипетський обеліск. І знову:

– Роботи Мікеланджело?

– О, що ви, панове! Це дві тисячі років до того, як він народився!

Його так виснажують безперервні наші запитання, що часом він жахається взагалі будь-що нам показувати. Бідолаха силкується якомога втовкмачити нам, що Мікеланджело винуватець створення тільки частини світу, але все йому якось не щастить із цим втовкмаченням. Наші очі й мозок перевтомлені кількістю всього того, що доводиться бачити й сприймати, і певне розпруження нам необхідне, бо інакше ми геть почамріємо. Тож-бо наш гід мусить і далі терпіти. Якщо він не знаходить у цьому втіхи, тим гірше для нього. Ми знаходимо.

Принагідно мені хотілося б сказати кілька слів загалом про європейських гідів, від яких нікуди не дінешся. Багато людей воліли б обходитись без гіда, але, на жаль, не можуть; знаючи це, вони воліють бодай трохи пожартувати з нього,– мовляв, нехай хоч така компенсація за те, що доводиться терпіти гідову присутність. Оскільки нам із цим останнім, тобто з жартуванням, поталанило, ми радо вділяємо свого досвіду іншим.

Особливо захоплено обслуговують гіди партії американських туристів у Генуї, бо ж американці схильні так багато дивуватися, такими проймаються емоціями й захватом, побачивши якусь там Колумбову реліквію! Тамтешній наш гід аж підстрибував перед нами, так, немовби проковтнув пружинного матраца. Він увесь гарячкував, його брала нетерплячка. Він казав:

– Ходімте зі мною, панове! Я покажу вам листа Христофора Колумба! Листа, що його він сам написав! Власноручно! Ходімте!

Він повів нас до міської ратуші. Після вельми разючого брязкання багатьох ключів і відмикання численних замків перед нашими очима нарешті розгорнули старий заплямований документ. Гідові очі заіскрилися. Він пританцьовував круг нас і тицяв пальцем у пергамент:

– А що я вам казав, панове? Хіба ж ні? Бачите? Рукопис Христофора Колумба! Рука власна!

Ми дивилися байдуже і незворушно. Протягом ніякової паузи доктор пильно приглядався до документа, а тоді промовив, не виявляючи найменшого зацікавлення:

– Ага, Фергюсоне, чи як вас там... то як... як, ви кажете, називався суб’єкт, що це написав?

– Христофор Колумб! Великий Христофор Колумб!

Доктор знову пильно приглянувся.

– Ага... І він написав це власноручно, чи... чи як?

– Написав власноручно! Христофор Колумб! Це його рукопис, рука власна!

Тоді доктор поклав документа й сказав:

– Гм, в Америці я бачив хлопців, яким лише по чотирнадцять років, а пишуть вони куди краще.

– Але ж це великий Христо...

– Мене не обходить, хто він! Такого поганого почерку я ніколи ще не бачив. Не думайте, що як ми чужинці, то можна заливати нам. Не такі вже ми й дурні. Якщо ви маєте якісь зразки справжнього краснопису, викладайте їх, а ні, то рушаймо далі.

Ми рушили далі. Гід був неабияк розчарований, але наважився на ще одну спробу. Він мав щось таке, чим сподівався таки здолати нас. Він сказав:

– Ах, панове, ходімте зі мною! Я покажу вам чудовий, о, величний бюст Христофора Колумба! Розкішний, прегарний, величний!

Він підвів нас до чудового бюста – бюст і справді був чудовий! – тоді відступивсь на крок і став у позу:

– Ах, погляньте-но, панове! Чудовий, розкішний! Бюст Христофора Колумба! Чудовий бюст, чудовий п’єдестал!

Доктор приклав до ока монокль, придбаний спеціально для такої нагоди:

– Ага... Так як, ви кажете, називався цей добродій?

– Христофор Колумб! Великий Христофор Колумб!

– Христофор Колумб... Великий Христофор Колумб… Ага. А що ж він такого зробив?

– Він відкрив Америку! Відкрив Америку, як ви не розумієте?!

– Відкрив Америку? Ну ні, це вже даруйте. Ми щойно, прибули з Америки. І ми нічого про це не чули. Христофор Колумб... Ім’я приємне. Так він… він помер?

– О, corpo di Baccho![50] Триста років тому!

– А від чого він помер?

– Я не знаю. Не можу сказати.

– Від віспи, либонь?

– Не знаю, панове! Я не знаю, від чого він помер!

– То може, від корі?

– Можливо, можливо… Я не знаю. Мабуть, від чогось таки помер.

– Батьки ще живі?

– Це неможливо!

– Ага... Так де ж тут бюст і де п’єдестал?

– Мати божа! Ось це бюст! А це п’єдестал!

– Ага, розумію, розумію... Вдале поєднання… Дуже вдале, справді. І це... це вперше з цього добродія зроблено бюст?

Але марно було доймати чужинця дотепністю – гіди просто не годні вловити тонкощів американського гумору.

Спробували ми подіяти своєю дотепністю ще й на римського гіда. Учора ми знову провели три чи чотири години у Ватікані, цьому чарівному світі всіляких диковин. Ми насилу стримувалися, щоб не виказувати інтересу, а часом навіть і захоплення. Проте якось таки стрималися. Ніхто інший зроду-віку не спромігся на таке у ватіканських музеях. Гід був приголомшений і геть ошелешений. Вій мало з ніг не збився, вишукуючи для нас надзвичайні речі, вичерпав на нас до кінця свою винахідливість, і все марно – жодного разу ми не виявили найменшої цікавості. На самий кінець він приберіг те, що вважав за найвеличніше

диво – мумію єгипетського фараона, яка збереглася чи не найкраще у світі. Він підвів нас до неї. Цим разом він був такий певний успіху, що, до нього повернулися навіть рештки його давнього запалу:

– Ось бачите, панове? Мумія! Мумія!

Монокль було піднесено до ока так само спокійно й неквапливо, як і завжди.

– Ага, Фергюсоне... То яке, ви кажете, було ім’я цього добродія?

– Ім’я? Він не має ніякого ім’я! Це мумія! Єгипетська мумія!

– Так, так. То він тут народився?

– Ні! Це єгипетська мумія!

– Аг-га, отже, так. Француз, я гадаю?

– Ні! Не француз і не римлянин! Він народився в Єгипті!

– Народився в Єгипті. Зроду я не чув ні про який Єгипет. Мабуть, це за кордоном. Мумія, значить, мумія... І який він спокійний, який стриманий. Він що – мертвий?

– О господи! Таж він помер три тисячі років тому!

Доктор розлючено обернувся до гіда:

– Послухайте, ви, що ви собі думаєте! Як ми чужинці, то можна нам баки забивати, наче якимсь китаягам? Хочете вразити нас цим паршивим підтоптаним трупом! Чорти б його батькові, якщо ви... якщо ви маєте

пристойного свіжого трупа, тягніть його сюди, а ні, то їй-бо, що ми вам самому розквасимо голову!